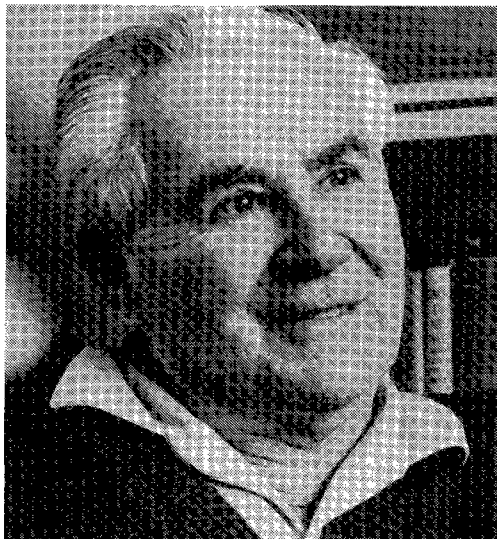

IN MEMORIAM ANDRIES HOOGERWERF (1906-1977)

Zeer onverwacht is Andries Hoogerwerf op 5 februari 1977 in zijn huis te Bakkum overleden. Hoewel reeds de zeventig gepasseerd, was hij tot het laatst toe de onvermoeibare, vitale, robuuste werker: in zijn tuinhuisje ordenend, schrijvend, bezig met film-, foto- en prepareerwerk, vogels observerend in zijn geliefde duinen en andere natuurgebieden, of vogels vangend en ringend, als stuwend lid van de Castricumse vogelwerkgroep. Van de heer E. J. Kortenoever weten wij, dat de Vogelwerkgroep Castricum veelvuldig van zijn adviezen en van zijn kennis op vogelgebied heeft mogen profiteren. Nimmer was hem daarin iets te veel. Weliswaar was hij door zijn ongezouten kritiek op vele zaken voor buitenstaanders soms wat de heer Kortenoever noemt „een vreemde vogel”, maar wanneer men hem beter leerde kennen werd hij een ware vriend. In de dertiger jaren deed hij zijn eerste verkenningen in wat nu het Noordhollands Duinreservaat is. Daarover weten de gepensioneerde jachtopzieners nog allerlei verhalen te vertellen. Jaren later, in 1975, verscheen zijn tiende, door de directie van het Provinciaal Waterleidingbedrijf op hoge prijs gestelde jaarrapport over de vogels van het duingebied. Zo was Hoogerwerf's gehele leven gewijd aan de natuur, vooral de vogelstudie, en aan het behoud van de natuur, waar hij zich ook bevond.

Hij was geboren op 29 augustus 1906 te Vlaardingen. Na zijn schoolopleiding in Vlaardingen en enkele kantoorfuncties in Rotterdam en IJmuiden, bekwaamde hij zich in het Zoölogisch Museum en later in het Koloniaal Instituut te Amsterdam tot dierenpreparateur. In 1931 kreeg hij een preparateursfunctie bij het Zoölogisch Museum van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg (Bogor), in Nederlands-Indië. Zijn belangstelling voor de natuur bracht hem daar al spoedig in contact met de Nederlandsch-Indische Vereeniging tot Natuurbescherming, waarvan hij in 1934 bestuurslid en waarnemend eerste secretaris-penningmeester werd en in 1935 tweede secretaris. Voor deze vereniging heeft Hoogerwerf zeer veel werk verzet, administratief, organisatorisch en als schrijver van velerlei artikelen in de jaarverslagen. In het laatste, omvangrijke Elfde Verslag (1936-1938), getiteld „3 Jaren Indisch Natuurleven” (1939) wordt dan ook terecht door de eerste secretaris, Jhr. G. F. H. W. Rengers Hora Siccama, lovend over hem geschreven: „Wij kunnen zonder overdrijving zeggen, dat de positieve resultaten die de Vereeniging gedurende de laatste jaren, zeker sedert 1933-'34, heeft bereikt, grotendeels aan zijn onverwoestbare werkkraft en stimulerend enthousiasme te danken zijn”. Medio 1937 werd Hoogerwerf benoemd tot ambtenaar voor natuurbeschermingsaangelegenheden, ter beschikking van de Directeur van 's Lands Plantentuin. Deze functie heeft hij tijdens de Japanse bezetting (1942-1945) gedurende de eerste jaren — zij het uiteraard onder zeer beperkende voorwaarden — kunnen voortzetten; in die tijd heeft hij ook de beroemde vogelcollectie van Max Bartels van de ondergang gered.

Na de Japanse capitulatie trad Hoogerwerf, in 1946, in het huwelijk met Hetty E. Th. Bianchi, dochter van houtvester Ir. A. T. J. Bianchi, hoofd van de Afdeling Technologie van het Bosbouwproefstation in Buitenzorg. Met ziekteverlof vertrokken beiden in 1948 naar Nederland; zij kwamen in oktober 1950 terug in Indonesië, derhalve na de soevereiniteitsoverdracht (1949). De regering van de Republiek Indonesië benoemde hem tot Hoofd van de Afdeling Jacht en Natuurbescherming bij 's Lands Plantentuin (Kepala Bagian Perlindungan Alam dan Pemburuan, Kebun Raya Indonesia). Deze belangrijke functie, evenals die van vóór de oorlog, stelde hem in staat vele plaatsen van de archipel te bezoeken. Hij heeft de functie tot in 1957 bekleed. Eind van dat jaar werden hij en zijn gezin, evenals de meeste andere Nederlanders, gedwongen de republiek te verlaten; zij repatrieerden. Hij bleef echter niet lang in Nederland maar verbond zich in januari 1959 als wetenschappelijk hoofdamtenaar bij het Agrarisch Proefstation te Manokwari, Nederlands Nieuw-Guinea, voor het doen van een onderzoek naar vogelschade bij het rijstproefbedrijf nabij Merauke, Zuid Nieuw-Guinea. Daar wijdde hij zijn aandacht onder meer aan het Purperhoen *Porphyrio porphyrio* en de Ekstergans *Anseranas semipalmata* (zie, Ardea 47, 1959). De soevereiniteitsoverdracht van dit gebied maakte ook hier verder werk voor hem onmogelijk, zodat hij in 1963 voorgoed naar Nederland terugkeerde.

Hoewel hij in Nederland een grote activiteit ontplooië, vooral op het gebied van de ornithologie, was het voor hem een grote voldoening nog een keer naar Indonesië te kunnen terugkeren, op verzoek van de Nederlandsche Commissie voor Internationale Natuurbescherming en de daarmee verbonden Stichting tot Internationale Natuurbescherming (Van Tienhoven Stichting). In de tweede helft van 1971 deed hij er een onderzoek naar de toestand

in de Oost-Javaanse reservaten; het spreekt vanzelf dat hij toen ook het West-Javaanse, hem goed bekende en dierbare Ujung Kulon reservaat bezocht. Voorts bereisde hij — buiten Europa — enkele malen de Nederlandse Antillen, voor familiebezoek en uiteraard voor ornithologisch veldwerk (april-mei 1973, februari 1974, eind 1974 — begin 1975 en medio 1976).

Hoogerwerf was corresponderend (1947-1963) en later gewoon lid (1963-1977) van de Nederlandsche Commissie voor Internationale Natuurbescherming, alsmede lid van het Nederlandse Gunung Leuser Comité van het Wereld Natuur Fonds (1971-1977). Op grond van zijn verdiensten voor Indonesië werd hij reeds in 1947 benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Op 12 februari 1973 kreeg hij de eerste door de Rotterdamse Diergaarde Blijdorp vooral voor autodidactische biologen ingestelde Cornelis van Doornprijs, in het bijzonder vanwege zijn werk voor de natuurbescherming in Indonesië.

Het publicatie-oeuvre van Hoogerwerf is veelomvattend; het bestrijkt niet alleen de vogels en de natuurbescherming in Indonesië, maar ook de zoogdieren van Indonesië, de Komodo-waranen en (grotendeels posthuum) de vogels van de Nederlandse Antillen. De in 1974 verschenen „Bibliografi A. Hoogerwerf” (seri Bibliografi van de Bibliotheca Bogoriensis, no. 27, samengesteld door Mimi D. Aman) bevat rond 240 op Indonesië betrekking hebbende titels. Hier kunnen alleen de grote lijnen van Hoogerwerf's werk worden genoemd. In 1949 en 1950 verschenen in „Limosa” 22 en 23, tevens als uitgaven van de Koninklijke Plantentuin van Indonesië, „De avifauna van de Plantentuin te Buitenzorg (Java)”, „De avifauna van Tjibodas en omgeving (Java)” en „Een bijdrage tot de oölogie van het eiland Java”, alle drie met talrijke kleurenplaten. In 1953 verscheen in Djakarta zijn „An ornithological bibliography, having particular reference to the study of the birds of Java” (Bull. 13-16, Org. Scient. Res. Indonesia). Maar vooral de vele faunistische en andere veldgegevens en het met veel inspanning en vakmanschap tot stand gekomen rijke foto- en filmmateriaal, speciaal van broedende vogels (bijv. aalscholvers, reigers, ibissen, nimmerzatten, plevieren en sterns van Java, in Bull. Raffles Mus. 12, 1936 en Limosa 10, 1937) zijn als Hoogerwerf's baanbrekend werk te beschouwen. Veel hiervan verscheen in „De Tropische Natuur” en in „Limosa”. Voorts zijn belangrijk Hoogerwerf's bijdragen in: „The birds of the Netherlands Indian Mt. Leuser Expedition 1937 to North Sumatra” (met F. N. Chasen, Treubia 18, suppl. 1941), „De avifauna van Batavia en omstreken” (met Rengers Hora Siccama, Ardea 26, 1937 en 27, 1938), „Enkele bijzonderheden van de op het vulkaaneiland Goenoeng-Api levende oceaانvogels” (Limosa 12, 1939), „The birds of Goenoeng-Api” (met A. C. V. van Bemmelen, Treubia 17, 1940). Ook op het gebied van de systematiek heeft Hoogerwerf zich bewogen, daarbij met name aandacht schenkend aan de herkenning van vaak minutieuze geografische variatie van vooral de landvogels van Java en omringende kleine eilanden. Detail-studies

verschenen in latere jaren vooral in het „Bulletin of the British Ornithologists' Club" (1962-'65), o.a. over *Pitta sordida*, *Pycnonotus goiavier*, *P. plumosus*, *P. simplex*, *Aegithina tiphia*, *Orthotomus sepium*, *Cyornis rufigastra*, *Rhipidura javanica*, *Anthreptes singalensis*, *Lonchura punctulata*.

Hoogerwerf's *opus magnum* is evenwel de fraaie en omvangrijke monografie „Udjung Kulon, the land of the last Javan Rhinoceros" (Leiden, 1970). Niet alleen heeft hij daarin zijn tijdens verscheidene bezoeken verzamelde gegevens vastgelegd, aangevuld met nieuwere waarnemingen door anderen, maar ook geeft hij een overzicht van de zoogdierfauna (o.a. tijger!) van Java als geheel en de in de loop der jaren opgetreden wijzigingen in voorkomen en verspreiding. Verder bevat het werk kortere hoofdstukken over de andere dieren van Java. Waar mogelijk geeft hij de wegen aan om te komen tot verbetering van de status en het beheer van het zo belangrijke Udjung Kulon reservaat.

Hoogerwerf was tot zijn dood toe een harde werker (in zijn nalatenschap bevindt zich bijv. nog een manuscript over de vogels van Java, met bijbehorende aquarellen), diep gemotiveerd ten aanzien van de ornithologie en van het voortbestaan van de natuur. In het bijzonder gold dit het door hem zo geliefde Indonesië, waar hij de beste jaren van zijn rijke leven heeft doorgebracht en waar hij zich één gevoelde met het leven en het lot van het Indonesische volk.

J. H. Westermann
K. H. Voous